

בס"ד, ה' סיון תשס"ח

מסכת סוטה ט"ו-כ"א

גליון מס' 472

- ◆ מדוע כותבים בלשון הקודש מימין לשמאל?
- ◆ הפניה לימין, גם בהזת יד
- ◆ טעם המחלוקת מאיזה צד להדליק את נרות החנוכה
- ◆ מתי מסתיימת כתיבת ספר התורה?
- ◆ קיום מצוות מצה במחנה ריכזו

השבוע בגליון

◆ מהי דרך החינוך של הבנות?

- ◆ נשים גדולות בתורה
- ◆ גניית ספר תורה בארון הקודש של הקראים
- ◆ מזוזה לפתח מבצרו של ההגמון
- ◆ איסור ושתי עצות לצידו
- ◆ מכירת ספר תורה פסול

דף טו/ב נכנס להיכל ופנה לימינו

מדוע כותבים בלשון הקודש מימין לשמאל?

המשנה בסוגייתנו אומרת, שהעפר שניתן במים שהשקו בהם את הסוטה נלקח מקרקע הייכל של בית המקדש על ידי כהן, שנכנס להיכל ופנה לימין כדי לקחת עפר זה. הגמרא מבארת שהכהן פנה לימין משום ש"כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין". גם הרמב"ם (הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק י"ד הלכה י"ג) פוסק כן לגבי הכהנים העולים לדוכן לברך את העם, שעליהם לפנות לימין הן כאשר הם מסתובבים אל הקהל לברכו, והן לאחר שהם מסיימים את ברכתם. כלל זה נלמד (זבחים ב/ב) מדברי הנביא (דברי הימים ב' ד/ד), המונה את העמודים שתמכו בים שהקים שלמה בבית המקדש, ומתחיל למנותם מצד ימין.

הפניה לימין, גם בהזת יד: במסכת יומא (נח/ב) דנה הגמרא, אם גם הכהן המזה על המזבח מדם הקרבנות צריך להזות דווקא ביד ימינו, שכן, יש להסתפק אם החובה לפנות לימין הינה כאשר האדם מהלך בכל גופו, או שמא חובה לנהוג כן גם כאשר הוא מזיז את ידו בלבד. להלכה (ש"ת "חתם סופר" א"ח סימן קפ"ז) נפסק כהכרעת הגמרא, שגם אם מזיזים את היד בלבד כדי לקיים מצווה, יש להפנותה לימין.

טעם המחלוקת מאיזה צד להדליק את נרות החנוכה: מחלוקת הפוסקים המפורסמת אם יש להדליק את נרות החנוכה מהנר הימני ושמאלה, או להיפך, מהנר השמאלי וימינה, קשורה לדברי סוגייתנו. דעת ה"שולחן ערוך" (א"ח סימן תרע"ו סעיף ה') היא, כי תחילה יש להדליק את הנר השמאלי ולאחר מכן את הנר שלימינו, אף על פי שבכך מתחילים את המצווה מצד שמאל. וטעמו, שגם מצווה המתקיימת על ידי הזזת היד, יש לעשותה באופן שבמהלך קיום המצווה יזיז את ידו משמאל לימין, ואם ידליק תחילה את הנר הימני, נמצא שמזיז את ידו לשמאל. אולם, ה"לבוש" והט"ז (שם) חולקים וסוברים, שיש להתחיל את המצווה בצד ימין, ועל כן לדעתם, תחילה יש להדליק את הנר הימני.

לשון הקודש מימין לשמאל: ה"לבוש" מחזק את דבריו בראיה מעניינת, שכן, לדעת ה"שולחן ערוך" שהעיקר הוא שתוך כדי המצווה יפנו לימין, מדוע לשון הקודש נכתבת מימין לשמאל, הרי היו צריכים לכתוב משמאל לימין, כדי שפעולת הכתיבה תגרר כל העת לימין? מוכח איפוא, שהעיקר הוא בהתחלת המצווה.

על דברי ה"לבוש" מעיר בעל "אליהו רבה" (סימן ק"ו), כי אדרבה, על פי סברתו ניתן להוכיח להיפך, כדעת ה"שולחן ערוך", שהעיקר הוא שבעצם מעשה המצווה יפנה האדם משמאל לימין. זאת, משום שאמנם אנו מתחילים את כתיבת השורה מצד ימין, אך כל אות ואות בפני עצמה מתחילים לכתוב משמאל ומסיימים בימין [כגון, אות א, שכתבתה מתחילה מחלקו העליון של הקו הנטוי אל חלקו התחתון שבצד ימין], ואם כן באופן כתיבת לשון הקודש ישנם שתי ראיות הסותרות זו את זו ולפיכך אין להביא ראיה מצורת הכתיבה בלשון הקודש.

מתי מסתיימת כתיבת ספר התורה? ה"חתם סופר" (שם) דן בנושא זה, ומכריע כדעת ה"שולחן ערוך". בדבריו הוא מיישב באופן נפלא את הסתירה שבצורת הכתיבה בלשון הקודש ואומר, כי כתיבת ספר תורה אינה מעשה המסתיים בסוף כל שורה, אלא כתיבת הספר כולו היא סיומו. לכך

דבר העורך

הזכות הגדולה

חג מתן תורה, האומה הקדושה חוגגת את יום מתן התורה הקדושה מבורא עולם. אלפי שנים חלפו ואנו דבוקים בה, למדים בה והוגים בה, וקובעים עיתים לתורה.

"כשם שחייב אדם ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו שנאמר, 'ויהודעתם לבניך ולבני בניך', ולא בנו ובן בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם וחכם מישאל ללמד את כל התלמידים אף על פי שאינם בניו, שנאמר, 'ושננתם לבניך', מפי השמועה למדו 'בניך' – אלו תלמידיו שהתלמידים קרויים בניו שנאמר, 'ויצאו בני הנביאים', אם כן למה נצטוו על בנו ועל בן בנו? להקדים בנו לבן בנו ובן בנו לבן חבירו" (רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א' הלכה ב').

מצוות תלמוד תורה מחייבת, איפוא, את כל היכול ללמד תורה לאחרים – לעשות כן.

בשנת תרמ"ב, לפני מאה עשרים ושש שנים, ייסד הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל את ישיבת סלבודקא, אותה העלה עמו בשנת תרפ"ה לעיר חברון, ולימים נכרכו שמותיים בצוותא - "הסבא מסלבודקא".

ישיבה זו היוותה את הבסיס והבניין לישיבות רבות אחרות. הסבא עצמו שלח את תלמידיו להקים ישיבות נוספות והיה שותף להקמתן, וישיבתו גם היוותה בית היוצר לישיבות רבות אחרות, אשר הוקמו, נוסדו וועדו בדרכה וברוחה עד היום הזה, על ידי תלמידים שהתחנכו בין כתליה. די אם נציין כי הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל היה אומר כי חלק נכבד מעולמה של תורה הקיים כיום בארץ ישראל ובאמריקה הינו כתוצאה מסלבודקא.

ללא ספק זכות כבירה ועצומה נפלה בחלקו של כל מי אשר היה לו חלק, אם גדול ואם קטן, בהקמת ישיבה זו. מתברר, כי אחד האנשים שלו היה חלק עיקרי ובסיסי בהקמת הישיבה - לא פעל מאומה למען הישיבה! ובכל זאת זכה להמנות על מייסדיה, וליהנות משכר פירותיה ופירי פירותיה.

כמה דברים אמורים?

באותן שנים שלפני הקמת הישיבה, לא היו ישיבות גבוהות מאורגנות בתבנית המוכרת לנו כיום. בכל עיירה היו הבחורים מתקבצים בבית המדרש ולומדים בצוותא, וזמות

לעילוי נשמת
ה"ר **דוד אורי וקסלר** ז"ל
ב"ר שמואל ז"ל
נלב"ע י"ב באייר תשס"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
ה"ר **יהודה אריה פודהורצר** ז"ל
ב"ר ישראל אברהם הי"ד
נלב"ע חג השבועות תשס"ד
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידיו בני המשפחה שיחיו

יש לצרף את ההלכה הקובעת, שעל הסופר לסיים את המילים האחרונות של ספר התורה באמצע השורה. מעתה, נמצא שהסופר מתחיל את הכתיבה בצד ימין, ואף מסיימה בצד ימין, כיוון שהוא ממלא את **חציה הימני בלבד** של השורה האחרונה, ומה לנו פניה לימין גדולה מזו, שהסופר מתחיל בימין ומסיים בימין... לעומת זאת, האותיות עצמן נכתבות משמאל לימין, משום שלכל אות ואות יש חשיבות בפני עצמה. ואם כתיבת האות תתחיל מימין לשמאל, לא ייחשב הדבר כפניה לימין, כיון שלמעשה הוא פונה לצד שמאל. על כן דרך כתיבת כל אות היא משמאל לימין.

דף טז/א בשלושה מקומות הלכה עוקבת מקרא

קיום מצוות מצה במחנה ריכוז

הגמרא בסוגייתנו מונה שלשה מקומות בהם הלכה למשה מסיני עוקרת מקרא מידי פשוטו. כגון: לגבי איסור הנזיר לגלח את שערותיו, שהתורה אמרה (במדבר ו/ה): **"תַעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֵאשׁוֹ"** והלכה למשה מסיני [להלן: ה"ל"מ] מוציאה את הפסוק מפשוטו, וקובעת כי **בכל** כלי אינו רשאי לגלח את ראשו, ולא רק בתער.

גדר "אכילה": רבי יהודה רוזאניס, בעל "משנה למלך" דן בספרו בנושא "חצי שיעור אסור מן התורה" (רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק א' הלכה ז), ומדבריו עולה קושיה חמורה מסוגייתנו, כלהלן.

הרא"ם קובע כי גם אכילת כמות זעומה נחשבת כמעשה אכילה. והנה, בכל **מצוות** האכילה שציוותה התורה, כגון: אכילת מצה בליל הסדר, על פי פשוטו של מקרא האומר (שמות יב/ח) **"בַּעֲרֹב תֹאכְלוּ מִצַּת"** קיינו קובעים כי אדם יוצא ידי חובתו גם אם באכילת פירור מצה בלבד לאור דברי הרא"ם, אך לאחר הה"ל"מ הקובעת שיש לאכול כזית מצה, האוכל שיעור הפחות מכזית **"לא עשה ולא כלום"** ("משנה למלך" שם), נמצא איפוא, שהה"ל"מ עקרה את משמעות המילה "אכילה", והעמידה אותה על שיעור כזית בלבד. מעתה יש להבין, מדוע גמרתנו אינה מונה הלכה זו כאחת מן ההלכות העוקרות מקרא מידי פשוטו!

כדי ליישב קושיה זו קובע ה"חתם סופר" (שו"ת או"ח סימן ק"מ) יסוד עקרוני וחשוב, על פיו, בהגדרת ה"ל"מ עוקרת מקרא הכלילו חז"ל רק את ההלכות המפרשות מילה הכתובה במצווה מסויימת באופן שונה מחברותיה שבכל התורה, כגון: תער הנזיר, שמלבד בפרשת נזיר, בכל מקום בו כתבה התורה "תער" [כגון בטהרת המצורע ובטהרת הלויים] אין היא מתכוונת לכלול בה את כל כלי הגילוח. אם כן, הה"ל"מ הקובעת כי לנזיר אסור להתגלח בכל כלי גילוח, עוקרת מקרא מפשוטו. אולם, הה"ל"מ לגבי מצוות אכילה קובעת, כי **בכל** מצוות האכילה אין יוצאים ידי חובה באכילת שיעור הפחות מכזית, וממילא לא עקרה הה"ל"מ פשוטו של מקרא אחר המתפרש באופן שונה, ועל כן לא כלולה בסוגייתנו.

קביעתו של ה"משנה למלך" שאדם האוכל מצה בכמות הפחותה משיעור כזית, לא עשה ולא כלום, מהווה בסיס לדיון נרחב בפוסקים על אודות מקרי מצוקה שנתקלו בהם יהודים במהלך הדורות.

כיצד יש לחלק מצה במחנה ריכוז ובבית סוהר? מזור לדור תסופר גבורת הנפש של היהודים אשר מסרו נפשם בשנות הזעם, כדי לזכות ולקיים מצווה גם בתנאי המצוקה הקשים והאכזריים בהם היו נתונים. לאחד ממחנות הריכוז הגיעה חתיכת מצה בערב פסח בדרך לא דרך, ויהודים רבים חפצו לקיים את מצוות אכילת מצה. כמובן, שאם יחלקו את המצה בין כל היהודים, לא יוותר בחלקו של איש שיעור כזית הנדרש לקיום המצווה. כיצד יש לנהוג במקרה זה?

החיד"א ("ברכי יוסף" או"ח סימן תפ"ב אות ד', וב"מחזיק ברכה" סימן תע"ד) דן בדיני אכילת מצה ופוסק שאף באכילה הפחותה משיעור כזית מקיימים מצוות מצה. טעמו: משיטתו של רבי יוחנן [שהלכה כמות] הסובר ש"חצי שיעור אסור מן התורה", אנו למדים שלאכילת שיעור הפחות מכזית יש חשיבות, אף על פי שאין מקיימים את המצווה בשלימות כל עוד אין אוכלים שיעור כזית. אמנם, רבים מהאחרונים חולקים על דבריו (עיין ב"שדי חמד" כללים מערכה ח' כלל י"ב וב"אסיפת דינים" מערכת חמץ ומצה סימן י"ד אות ד').

הגרלה על המצה: למסקנה מעניינת מגיע ה"שערי תשובה" (או"ח סוף סימן תפ"ב), אשר נשאל על אודות יהודים שנכלאו בבית הסוהר וקיבלו מנת מצות זעומה. לדבריו, אף לדעת הסוברים שאפשר לקיים את המצווה גם באכילת מצה הפחותה משיעור כזית, יש להמליץ לכלואים בבית הסוהר שיטילו גורל ביניהם על המצה, "ואם שיזכה האחד לקיים המצווה בשלימותה, יהיה חלקו עמו בשכר המצווה שעל ידו נגמרה, ולולא הוא לא היתה נעשית המצווה בשלימותה, ודמי להא דיששכר וזבולון, ופשיטא ששכר מצווה בשלימות גדול יותר משכר קצת מצווה שיקיים בעצמו".

דף כ"א ר"א אומר כל המלמד בתו תורה - לומדה תפלות

מהי דרך החינוך של הבנות?

המשנה בסוגייתנו אומרת, כי זכות התורה כה גדולה עד שהיא מגינה גם על אשה שהושקתה במים המאירים, שאינה נענשת מיד אלא לאחר מספר שנים. על כך אומר רבי אליעזר "כל המלמד בתו תורה לומדה תפלות".

רש"י (כ"א/ב ד"ה "כאילו") מפרש את דבריו, כי על ידי לימוד התורה המכילה חכמה רבה, היא תרכוש ערמוניות שעלולה להחטיאה. אולם הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א' הלכה י"ג) וראשונים אחרים מבארים, כי החשש הוא שדברי התורה שתלמד האשה יתפרשו על ידה שלא כהלכתם.

תורנית, לרוב רב המקום, היתה מרצה בפניהם שיעורים על הסוגיות הנלמדות.

גם רבי נתן צבי פינקל היה יושב בבית מדרש שכזה, מרבץ תורה לקבוצת תלמידים שהסתופפו בצילו ומדריכים בדרכו המיוחדת. בהתקרב ימי הפסח עמד רבי נתן צבי לנסוע אל בית חמיו שהתגורר בעיירה קלם, ובטרם נפרד מתלמידיו הרצה בפניהם ברגש כי ביום ערב פסח מעטים הם הדבקים בתלמודם ולפיכך הוא מבקש מהם להגביר חיילים לתורה ולשקוד בה, שהרי ביום כזה חשוב ביותר לימודם לפני הבורא יתברך. "למדו בהתמדה וקיבלתם שכר כולם", עודדו רבי נתן צבי והוסיף בקשה אישית, כי רצונו עז לידע כיצד עבר עליהם יום זה ולפיכך לאחר שסיימו ללמוד בערב פסח, נא יעלו את קורותיהם באותו יום עלי גלויה וישגורו עדיו לקלם.

התלמידים המעריצים עשו כדבריו ובאחד מימי חול המועד הגיעה גלוייתם אל מורם ורבים, אשר התרגש ביותר לקרוא את תיאוריהם על התמדתם ועל הדבקות העצומה שאחזה בהם בעת הלימוד המרום.

סמוך לקלם שכנה העיר רייסין, בה כיהן כרב באותם ימים הגאון רבי אלכסנדר משה לפידות זצ"ל, מגדולי הדור. במהלך ימי הפסח סר רבי נתן צבי פינקל לבקרו, ומתוך שמחתו וחדוותו בתלמידיו המתמידים, נטל עמו את גלוייתם כדי להראותם לו. רבי אלכסנדר משה התפעל ביותר מתכנה ונוכח לדעת כי בכוחו של רבי נתן צבי להנהיג בחורים ברמה ולכוונם בדרך העולה בית א-ל, ומיד לאחר חג הפסח שיגר קבוצת בחורים שיעמדו תחת הנהגתו של רבי נתן צבי, וכך רבו תלמידיו באותו בית מדרש, עד שנוסדה ישיבת סלבודקא!

לימוד של יום אחד הביא ללומדיו השתתפות בזכות שאין לשערה, בלא שידעו כלל כי הדברים יתגלגלו כפי שהתגלגלו.

בשבע שבו חל חג השבועות ראוי להתייחס לנקודה חשובה ביותר הנראית לרבים בלתי ישימה, והיא: כל אחד יכול להרבות תורה בישראל.

אמת היא כי לא כל אחד ניחון בכושר ארגון. אמת היא שלא כל אדם יודע לתכנן כיצד לקבץ אנשים ולשכנעם להשתתף בשיעור קבוע. אך עוד אמת אחת ישנה, שאין איש יכול להמלט הימנה, והיא: עצם ההשתתפות בשיעור גורמת לאנשים נוספים להצטרף אליו! בהכנס אדם לבית מדרש יום אחר יום, והוא מבחין כי סביב אחד השולחנות מתמידים לומדים והוגים בחדווה מידי יום ביומו - סופו של דבר יהא הוא אחד מהם.

לומדי הדף היומי המקפידים להתייצב על משמרתם מידי יום ביומו, לא זו בלבד שזוכים בשכר לימוד התורה הקדושה, אלא אף משתתפים באופן פעיל להרבות תורה בישראל.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטרם זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

מענה לשון

דף א' ב- ויקרא שם בשם ה' אל עולם - אמר ריש לקיש: אל תיקרי ויקרא אלא ויקריא, מלמד, שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב, כיצד? לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם: וכי משלי אכלתם? משל אלהי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם.

עולם (חלק א')

המלה שבכותרת מצטרפת לשורה ארוכה של מילים עבריות שנעשה בהן שימוש במקורותינו, והן גם מוכרות לנו מהעברית של היום. זו הסיבה לזהירות הרבה שצריכה ללוותנו בלימוד התורה: עלינו לבחון

כיצד מברכות הנשים ברכת התורה? כיוון שמבואר בסוגייתנו שראוי שנשים לא תעסוקנה בלימוד תורה, יש לבאר, מדוע הן מברכות בתפילתן על לימוד התורה? ה"בית יוסף" (או"ח סימן מ"ז סעיף י"ד בשם ה"אגור") מתרץ, שמאחר שהנשים צריכות, ואף חייבות, ללמוד את ההלכות הנוגעות גם להן, כגון: הלכות שבת וכדומה, מוטל עליהן לברך את ברכות התורה, בנוסף לכך הוא אומר, שהברכה מתייחסת ל"פרשת הקרבנות", הנאמרת לפני התפילה. מעניין לציין את דבריו של בעל "מנחת חינוך" (מצווה ת"ל) האומר, שברכת התורה אינה מכוונת למצוות לימוד התורה, אלא **לכבודה** של תורה, ועל כן יכולות הנשים לברכה.

נשים גדולות בתורה: אף על פי שמדברי סוגייתנו עולה, וכן נפסק להלכה, שאין ללמד תורה לנשים, בכל זאת בכל הדורות היו נשים חכמות בחכמת התורה, כגון, ברוריה אשת רבי מאיר (פסחים סב ב/ב). גם בדורות האחרונים, היו נשים אחדות שהתפרסמו בזכות גדלותן בתורה, אחת מהן היא סבתו של ה"חיות יאיר" [רבי יאיר חיים בכרך, יליד גרמניה, נלב"ע ה' תס"ב], שמעיד עליה בהקדמה לספרו, שתלמידי חכמים רבים נועצו עמה בדברי הלכה. עדות מעין זו מובאת ("מקור ברוך" חלק ד' פרק מ"ו סעיף ג') על אשתו של הנצי"ב מוולאזין, אשר עסקה בלימוד התורה רוב ימיה. הרי לנו, שהיו נשים שלמדו תורה ולא חששו לדברי סוגייתנו. הכיצד?

יגעת ומצאת תאמין: בסוגיה זו דן המהרי"ל (ש"ת סימן קצ"ט) ומבאר, כי רבי אליעזר במשנתנו עוסק ב"מלמד את בתו תורה", אולם אין איסור לאשה ללמוד בכוחות עצמה, והיא אף מקבלת על כך שכר (רמב"ם שם). והטעם לכך הוא ("פרישה" י"ד סימן רמ"ו ס"ק ט"ו), משום שהתאמצות והצלחתה בלימוד התורה, מהווים הוכחה שטבעה ראוי ומתאים לכך.

אשה שהיא "תלמיד חכם" ואשת תלמיד חכם - זכותה של מי גדולה יותר? כאמור לעיל, זכות התורה מגינה על אשה שהושקתה במים המאררים, בכך שעונשה נדחה בשנים אחדות. הגמרא (כ"א א/א) מבארת, כי כוונת המשנה לאותן נשים השולחות את בניהן ללמוד תורה וממתנות לבעליהן עד שיחזרו מלימודם. לכאורה, לפי דברי המהרי"ל, שאשה הלומדת תורה מקבלת על כך שכר, מדוע אין הגמרא מבארת שכוונת המשנה היא לאשה העוסקת בתורה בכוחות עצמה? מכח קושיא זו הוכיח הגרי"ש אלישיב שליט"א, כי זכות האשה המגדלת את בניה או את בעלה לתלמידי חכמים, גדולה מאשה הלומדת תורה בעצמה. זאת משום שבניה ובעלה **מצווים** בלימוד התורה והמסייע להם שכרו רב, אך האשה שאינה מצווה ללמוד, אינה זוכה לשכר המשתווה לזה של האיש המצווה ללמוד תורה.

חינוך הבנות בדורינו: מאז ומעולם נהגו שלא ללמד תורה את בנות ישראל. בדורות האחרונים התהפכה המגמה, וברוב בתי הספר לבנות לומדים תנ"ך. על מדוכה זו ישבו גדולי הדור הקודם, והג"ר אהרן ואלקין (ש"ת "זקן אהרן" תנינא ס"ו) כתב על כך: "בעיתות אלו, שהרחוב מלא הוללות וסכלות, וגם רוח הכפירה והמינות נזרקה בצעירים, אנו סהדי כי רק אותן הזוכות להסתופף בבתי ה' ובחצרות אלוקינו-יפריחו". אף רבינו ה"חפץ חיים" זצ"ל כתב בספרו "לקוטי הלכות" (בדורות הקודמים קבלת האבות היתה חזקה מאד, והיינו יכולים לסמוך על הנהגת האבות הישרים. אבל כעת, שקבלת האבות התרופפה מאד, בוודאי מצוה רבה ללמד את הבנות חומש ומוסרי חז"ל, כגון מסכת אבות וכו'".

דף כ/ב למחוק לה מן התורה איכא בינייהו

גניזת ספר תורה בארון הקודש של הקראים

בסוגייתנו נחלקו רבי מאיר ורבי יעקב, אם את יריעת הקלף עליו כתובה פרשת סוטה, שהיה הכהן מטיל לתוך המים המאררים, אפשר להוציא מספר תורה שלם.

מכירת תשמישי קדושה לנכרים: נידון מעניין צץ ועלה בשנים האחרונות בארצנו הקדושה, אליה הגיעו רבבות שאינם מבני ברית, הרוכשים תשמישי קדושה כדי להתערות בקרב העם היושב בציון. בבני ברק אף אירע שאדם שביקש לרכוש מזוזה, הציג את עצמו כקרב משפחה של אחד מגדולי הדור. לאחר בירור מעמיק נודע, כי אביו הוא אכן בן דודו של הרב הדגול, אך אמו נכריה... המותר למכור להם תשמישי קדושה?

מזוזה לפתח מבצרו של ההגמון: הרמ"א (י"ד סימן רצ"א סעיף ב') פוסק להלכה כי אסור למכור תשמישי קדושה לנכרי, אלא אם כן יש חשש שהנכרי יתנכל ליהודי בשל סירובו. את פסקו מבסס הרמ"א על המהרי"ל [מנהיגה הרוחני של יהדות אשכנז לפני מאות שנים. נפטר בשנת ה' קמ"ז - 1387]. אשר דן על אודות הגמון שביקש מזוזה מבני הקהילה היהודית שהיו תחת חסותו כדי לקבעה בפתח מבצרו ובתמורה הבטיח להטיב עם נתיניו היהודים כל ימי חייו. בתשובתו (סימן קכ"ג) פוסק המהרי"ל כי אל להם להעניק מזוזה להגמון, זאת, על פי המבואר במסכת גיטין (מה/א) כי יש לפדות [עד כדי דמיה] ספרי תורה, תפילין ומזוזות הנמצאים ברשות עכו"ם כדי שלא יבואו לידי בזיון. אם כן, וודאי שלכתחילה אין להעביר לרשותם מזוזה, אף אם הגוי נותן את דברתו שישמור עליה בקדושה [טעם נוסף לאיסור כתב המהרי"ל, על פי הגמרא, מנחות מג/א, האוסרת למכור טלית מצויצת לנכרי, כדי שלא יטעו בו שהוא יהודי, ויכשלו].

הנצי"ב מחדש ("העמק שאלה" קמ"ה אות י"ט) טעם נוסף לאיסור מכירת תשמישי קדושה לנכרים, לפי שמסירת המזוזה לנכרי מורידה אותה מקדושתה. שכן, עד כה עמדה לקיים מצווה, ואצל הנכרי תעמוד

תמיד האם ההסבר שאנו נותנים למלה על פי המוכר לנו מהעברית של היום - הוא ההסבר הראוי, או שמא משמעות המלה נשתנתה במשך השנים. המובן הרגיל של "עולם" בלשוננו הוא: הַיְקוּם, הַאֲרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ (וכן הַשָּׁמַיִם, הַיָּם וְהַיַּבֵּשׁ). זוהי המשמעות הרווחת בלשון חז"ל, כגון בצירופים: "בריאת העולם", "אמונת העולם", "תיקון העולם", "העולם הזה", ועוד. זוהי משמעות המלה "עולם" בכמה מכוניות של הקב"ה, למשל: הכינוי "מִלְכָּה עוֹלָם" (שבכל ברכה), "רבונו של עולם" (כגון: סוטה י"ב).

ברם, משמעות "עולם" בעברית של המקרא היא בדרך כלל: **זמן**, **נצח**. לדעת ר"א אבן עזרא, זהו פשוטו של מקרא **בכל** הפסוקים, וכך הוא כותב (שמות כא/ו): "ידעו כי **מלת** 'עולם' בלשון הקדש הוא **זמן**, כמו: 'כָּבֵד הָיָה לְעוֹלָמִים' (קהלת א/ו) - זמנים; וְיֵשֶׁב שָׁם עַד עוֹלָם" (שמואל א' א/כב) - עד זמן שיהיה גדול; וכן וְיִעֲבְדוּ לְעוֹלָם - לזמנו של יובל".

וכן פירש על הכתוב "משל בגְבוּרַתְךָ עוֹלָם" (תהלים 130/ז): **אין** "עולם" **בכל** המקרא. **רק**: **זמן** ו**נצח**; והטעם, שהשם מושל לעולם, כמו מושל נצח וכו' ". וכך הוא מבאר את "זָכַר יְמוֹת עוֹלָם" (דברים לב/ז), "עולם - חֶסֶד יִבְנֶה... חֶסֶדִי ה' - עוֹלָם אֲשִׁירָה" (תהלים פט/ד) ועוד.

לאור זה, יש לבחון מהי משמעות "עולם" בכינויים של הקב"ה המופיעים במקרא: "אֵל עוֹלָם" (בראשית כא/ג), "אֵלֵהֶי עוֹלָם" (ישעיהו מ/כח) ו"מִלְכָּה עוֹלָם" (ירמיה י/; תהלים 130/ז). הרגילים לפרשם (ע"פ לשון חז"ל): המנהיג של ה"עולם" (מבחינת המקום, בדומה ל"מִלְכָּה עוֹלָם" ו"רבונו של עולם"), אבל, לדעת רבינו, יש לפרש כאן "עולם" מבחינת הזמן: ה' שהוא הַאֵל הַנֶּחְפָּז, הוא הַמִּלְכָּה לְעוֹלָם ועד", מאז ולְעוֹלָם.

אמנם, יש חולקים על קביעת רבינו. כמה ממפרשי המקרא פירשו פשוטם של מקראות על פי משמעות "עולם" בלשון חכמים.

הרמב"ן מציע שני פירושים לבראשית כא/ג: "וְיִקְרָא אֲבָרָהָם] שֵׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם - פירוש הכתוב שקרא בשם ה' המנהיג בלחיו [את] הזמן. או שיקרא השמים והארץ 'עולם', כלשון הבא תמיד בדברי רבותינו; והודיע בזה שקרא אברהם והודיע לבריות סוד הנהגת העולם בכללו". הרמב"ן מסיים בכך שהרמב"ם (מורה הנבוכים ב/ג) פירש כאפשרות הראשונה (וכראב"ט): "שהוא רומז לקדמות האל, כי הודיע היותו קודם לזמן".

בדרשתו לפסוק זה (סוטה א/א-ב) משתמש ריש לקיש פעמיים במלה "עולם" וזו לשונו: "מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב. כיצד? לאחר שאכלו ושתו ומדדו לברכו, אמר להם: וכי משלי אכלתם? משל אלהי **עולם** אכלתם! הודו ושבתו וברכו למי שאמר והיה ה**עולם**". "אֵל עוֹלָם" שבפסוק הנדרש וְיִקְרָא עוֹלָם שבמענה אברהם (כפי שמנסחם ריש לקיש) מקבילים ל"מי שאמר והיה ה**עולם**", כלומר, האל שברא (ומנהיג) את העולם - היינו הארץ, תֵּבֵל ומלואה.

גם בפיוט "אֲדוֹן עוֹלָם" המופיע בסידורי תפילה כבר לפני שבע מאות שנה, יש לעיין האם כינוי זה לקב"ה מכוון לאדנותו על כל **מקום**, על כל הַיְקוּם, או שמכוון הוא **נצחיות** מלכותו: לְנֶצַח, לְעוֹלָם ועד. מִקְשֶׁר הדברים נראה יותר כאפשרות האחרונה. בפעם הבאה ננסוק במשמעות המילה "עולם" בדרשות הכתובים של חז"ל.

פנינים

דף ז'א רש"י ד"ה הנאה... אבל כאן יש הנאה בסוטה לתת שלום

שלום רב - בערב

כתוב בספר אהבת תורה:

מדוע בערב אין אומרים בתפילת העמידה "שים שלום" אלא "שלום רב"? **במשך** היום, כאשר האדם שרוי בעסקיו זקוק הוא לשלום, אולם ביתר שאת וביתר עוז הוא זקוק לכך בערב כאשר הוא חוזר לביתו... ("אמרות חכמה").

דף כא/א מי לא פלגאן בהדייהו

310=620:2

כיוון שהנשים חולקות עם הגברים בשכרם, על כן אמרו חז"ל כי לכל צדיק מעמיתים ש"י עולמות (עוקצין ג/ז יב וסנהדרין ק/א) כנגד תר"ג מצוות דאורייתא ועוד ז' דבבן גיעיל לו לאדם תר"כ עולמות, וכיון שהוא חולק עם האשה, הרי לו ש"י בדיוק... (כוס הישועות, הקדמה, בשם המגלה עמוקות, עיי"ש ועוד).

כאבן שאין לה הופכין ולפיכך הדבר אסור, אף אם ברור שהגוי לא יזלזל בה [החידוש בדברי הנצי"ב הוא בכך שבפשוטות הורדה מקדושה נחשבת כאשר משתמשים בחפץ למטרה נחותה יותר, אך לדברי גם אי שימוש מהווה הורדה בקדושה].

כתיבת ספר תורה עבור קראים: על פי טעמו של הנצי"ב פסק ה"שדי חמד" (חלק ה' סימן קל"ה) בשאלה שהניח על שולחנו סופר סת"ם.

בעירו של ה"שדי חמד" התקיימה קהילה של קראים [מחזיקים בפשוטי הכתובים וחולקים על מדרשי החכמים המקובלים - "מגן אבות" לרשב"ץ על אבות פ' א' משנה ג]. לימים הם נזקקו לספר תורה, ומאחר שבקהילתם לא נמצא סופר סת"ם ראוי לשמו, פנו הקראים לסופר שומר תורה ומצוות, ששאל את רבו ה"שדי חמד" כיצד להתייחס לפנייתם.

איסור ושתי עצות לציודו: ה"שדי חמד" פסק, שאמנם אין לחשוש שהם יזלזלו בספר התורה ולפיכך, לכאורה, אין איסור למכרו להם, אולם לפי טעמו של הנצי"ב, ששיצירת מצב שבו לא יהיה שימוש לתשמיש הקדושה - מורידה אותו מדרגתו, אין למכור להם ספר תורה, שהרי הם אינם מצטרפים למניין, וממילא קריאתם בתורה אינה נחשבת כ"קריאת התורה", ונמצא ספר התורה מונח ברשותם ללא שימוש לדבר מצווה. ה"שדי חמד" מצוין שני רעיונות שנשלחו אליו כיצד למלא אחר מבוקשם של הקראים מבלי לסגת במאומה מדרישות ההלכה: לדעת הנצי"ב אפשר לכתוב ספר תורה **שייעוד עבורם בלבד**, ומאחר שהספר לא עמד מעולם לשימוש של מצווה, אין במסירתו לקראים משום הורדת דרגה.

מכירת ספר תורה פסול: אפשרות נוספת עולה מדברי החיד"א ("ברכי יוסף" רפ"א אות ד'), שימכרו להם ספר שנפסל... מאחר שממילא ספר תורה זה זקוק לגניזה, הנחתו בארון הקודש של הקראים אינה פחותה מגניזתו, וכפי שנהגו בירושלים בתקופתו של המהר"ם גלאנטי, שמכרו לקראים ספרי תורה שנפסלו [עייניו ב"חשק שלמה" שהקשה שיש בזה גניבת דעת, ויתכן לומר שהודיעו להם שמדובר בספר תורה פסול ולהם לא הפריע הדבר שהרי אינם מאמינים בדרשות חז"ל וילדעתם אינו פסול].

עתה, לאחר מסקנתו של ה"שדי חמד" כדברי הנצי"ב, נשוב ונעיין בדברי סוגייתנו, המביאה את דעת רבי מאיר שהכהן רשאי להוריד את ספר התורה מדרגתו על ידי מחיקת פרשת סוטה ממנו, ואף שמקיים בזה מצווה, למעשה הוא הורידו בכך מדרגתו. לכאורה יש לתמוה, כיצד מתיישבים דברי גמרתנו עם דעתו של הנצי"ב הסובר, שהנחתו של ספר תורה בלא שימוש נחשבת הורדה בקדושה?

ייחודה של פרשת סוטה: בעל "תורת הקנאות" מיישב קושיה זו ואומר, כי מיוחדת היא פרשת הסוטה, בה התיר הקב"ה למחוק את שמו כדי להשכיח שלום בין איש לאשתו. לאחר שהותר איסור חמור זה, רשאי הכהן להשתמש לשם כך ביריעה של ספר תורה, אף על פי שבכך הוא מורידו מקדושתו, אולם במקום אחר אין כל היתר לכך.

בשורה טובה ללומדי הדף היומי
יצא לאור ספר
"מי באר" על מסכת סוטה
ב' כרכים
מהדורה שניה מורחבת, והוא ביאור דף על דף גמרא פירש"י ותוס' מאת הרב אליהו גומבו שליט"א - קרית צאנז נתניה
ניתן להשיג בחנויות הספרים
או אצל המחבר בטל': 09-8613772
מגידי שיעורים יכולים לרכוש את הספר במחיר מוזל בטל' הנ"ל

בשורה טובה ללומדי הדף היומי
יצא לאור הספר החשוב והמבוקש
"עלי ורדים" על מסכת סוטה
הכולל אוצר בלום של פנינים נבחרים, רעיונות וביאורים בעניני הלכה ואגדה, בשילוב מעשים והנהגות מגדולי הדורות, מאוצרם הטוב של המגידי משרים הנודעים
רבי שלמה לונשטיין ורבי צבי קיריז שליט"א,
מגידי שיעור "דף היומי" בביהכ"נ "דברי שיר" ב"ב
ניתן להשיג בחנויות הספרים ובטל': 050-4123306
מגידי שיעורים יכולים לרכוש את הספר בערכת ספרי עזר למגידי השיעורים

לעילוי נשמת
הר"ר **אברהם דב קלימובסקי ז"ל**
ב"ר יצחק ז"ל
נלב' ע"ט' בסיון תשס"ו
תנצב"ה
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **משה ברוך (בני) המלסדורף ז"ל**
ב"ר אברהם חיים ז"ל
נלב' ע"ד' בסיון תשס"ה
תנצב"ה
הונצח ע"י משפ' המלסדורף שיחיו ת"א, גבעת שמואל

לעילוי נשמת
הר"ר **אברהם לוי ז"ל**
ב"ר זימל ז"ל נלב' ע"י בסיון תשל"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידנו ר' יצחק רפפורט ומשפחתו שיחיו

מאורות הדף היומי
Main Office: משרד ראשי:
Wagman street 1 רח' ווגמן 1 (פינת התם סופר 5)
P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL ת.ד. 471 בני-ברק
tel: +972-3-5775333 טל': 03-5775333
Fax: +972-3-7601020 פקס: 03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il אימייל:

לתרומות והנצחות טל': 03-5775307
מוקד ההזמנות 1-700-500-151

כי נר מצוה ותורה אור

הקדם והנצח
את נשמת יקיריך ז"ל
שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים:
תמוז - אב - אלול - תשרי

תמוז	ז"ו, כ"ג, כ"ח
אב	ג', ד', ז', ח', ט', י"ד, ט"ז, י"ז,
אלול	ב', י"ז, כ"ה, כ"ז, כ"ז
תשרי	ד', ה', י'

בגמרא המיוחדת
"מהדורת נר תמיד"
בהוצאת מאורות הדף היומי

עשרות אלפי גמרות מודפסות ונלמדות לעילוי הנשמה המונצחת בעמוד הגמרא

לפרטים והרשמה: (שי) טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020

ההגלה על "ערכת שבת" מבית "הצורפים" לרוכשי ספר "מאורות השבת"
תתקיים **לאחר חג השבועות** הרוכשים מתבקשים להזדרז ולמסור את המספר המופיע בגב הכריכה האחורית **בטלמסר: 054-8492022**
לבת שלום ואהוביך